

VYTIS VALATKA

Mykolo Romerio universitetas

KINIKŲ ETINIS MAIŠTAS: SKURDO APOLOGIJA, IDEALIZACIJA IR IDEOLOGIZACIJA

The Ethical Uprising of Cynicism: Apology, Idealization
and Ideologization of Poverty

SUMMARY

This article analyzes one of the fundamental principles in ethics of the ancient Greek cynics. The author focuses on the cynical conception of virtuous poverty. The analysis concludes that, according to that conception, poverty leads to philosophy, philosophy delivers true knowledge and the latter brings the virtue of radical temperance. Such an ultimate temperance eventually provides human happiness – ataraxia and euthymia. The author of the article also states that the apology for poverty by cynics was an obvious idealization and ideologization of their low social status. Finally, differences between cynical and Christian variants of idealization of poverty are identified. It is noticed that cynicism panegyricized the real pauper whereas Christianity hailed the poor in spirit as an inheritor of Kingdom of heaven.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama viena fundamentalių kinikų etinio maišto apraiškų – skurdo apologija, idealizacija ir ideologizacija, ypač atsižvelgiama į kinikų pateiktą dorybingojo skurdo sampratą. Daroma išvada, kad pagal šią sampratą, skurdas veda į filosofiją, šioji suteikianti teisingą žinojimą, o pastarasis – radikalaus saikingumo dorybę. Šis maksimalus saikingumas galiausiai atnešantis žmogiškąją laimę – palaimingą sielos ramybę bei gerą nusiteikimą. Taip pat konstatuojama, jog kinikų pateikta skurdo apologija laikytina savo žemos socialinės padėties idealizacija ir ideologizacija. Galiausiai aptariami kiniškosios skurdo apologijos ir krikščioniškosios neturto idealizacijos skirtumai – pastebima, kad kinikai idealizavo realų neturtą, o krikščionybė, neatstumdama nei turto, nei vargšo, dangaus karalystės paveldėtojais skelbia žmones, turinčius vargdienio dvasią, t.y. savo dvasia neprisirišusius prie turto ir laikančius jį tik priemone geriems darbams atlikti.

RAKTAŽODŽIAI: kinikai, etinis maištas, skurdas, teisingas žinojimas, radikalus saikingumas, geras sielos nusiteikimas.

KEYWORDS: cynics, ethical uprising, poverty, true knowledge, radical temperance, euthymia.

IVADAS

Šis tekstas pratęsia straipsnių ciklą apie kinikų filosofinės mokyklos etiką. Pirmajame ciklo straipsnyje nagrinėtas pamatinis kinikų etikos principas – etinis intelektualizmas¹. Antrajame straipsnyje analizuotas kitas ne mažiau svarbus šios etikos principas – maištas prieš antikinės Graikijos tradicinę moralę, kuris vedė kinikus į maištą prieš visą antikinę civilizaciją. Čia identifikuoti teoriniai kinikų etinio maišto pagrindai, pateikta bendroji jo panorama bei nurodyta vieta antikinės etikos kontekste². Šis straipsnis skiriamas pirmajai fundamentaliai ki-

nikų etinio maišto apraiškai – skurdo apologijai, idealizacijai ir ideologizacijai. Straipsnio tikslas – išsamiai pristatyti kinikų dorybingojo skurdo sampratą, skurdą laikusia viena esminių filosofijos, teisingo žinojimo, dorybės ir laimės sąlygų. Taipogi bus atskleista etinio intelektualizmo reikšmė kinikų skurdo apologijoje. Autoriaus įsitikinimu, tai parodyti gana svarbu, kadangi net ir kinizmo tyrinėtojai jį arba apeina, arba apskritai nepastebi. Galiausiai straipsnyje bus parodyti kiniškosios ir krikščioniškosios neturto idealizacijos versijų esminiai skirtumai.

SKURDAS, FILOSOFIJA, TEISINGAS ŽINOJIMAS
IR ETINIS INTELEKTUALIZMAS

Viena esminių kinikų maišto apraiškų – turto neigimas, arba, tiksliau kalbant, skurdo apologija. Netgi galima teigti, jog visa kinikų etika ir yra skurdo apologija – ne turtas, o būtent skurdas čia iškeliamas kaip būtina dorovingo ir laisvo gyvenimo sąlyga. Štai „Diozenas skurdą vadino dorybės savamokslu“³, o Kratetas jį tapatino su pačia žmogiškąja laisve⁴. Čia reikėtų įterpti vieną gana svarbią pastabą: kinizmas nelaikė skurdo dorybės determinantu! Kinikų manymu, skurdas kaip toks dar nesuteikias žmogui dorybės. Jis tegali kreipti į dorybę, užgrūdindamas žmogaus kūną ir dvasią, ruošdamas juos dorovingam-saikingam (ir netgi asketiškam!) gyvenimui. Tiesa, negalima pamiršti, kad skurdas buvo kiniškojo gyvenimo būdo, laikyto vieninteliu dorovingu, neatskiriama dalis. Tą puikiai pa-

liudija keturios kiniko insignijos – elgetos lazda ir krepšys, dubenėlis vandeniui pasisemti, palaikis skylėtas apsiaustas – dorovingojo skurdo atributai. Visgi pripažinta, kad skurdas pats savaime dar neimplikuoja dorovingo gyvenimo. Juk akivaizdu, kad galima gyventi skurde, tačiau nesitenkinti tokiu gyvenimu ir visais būdais siekti priemonių, vedančių ydingojo malonumų pertekliaus link.⁵ Tokiu atveju neišpildoma esminė dorybingo-saikingo gyvenimo maksima: „Mažai turėti – mažai norėti“.

Taigi pats skurdas kaip toks dar negali suteikti žmogui dorovingo gyvenimo. Reikalingas dar vienas veiksnys. Kas jis? Atsakymą į šį klausimą pateikia etinis intelektualizmas – vienas fundamentalių kinikų etikos principų. Šis kinikų iš Sokrato perimtas principas tvirtino, jog dorybė yra teisingas žinoji-

mas. Tai reiškia, kad dorybei pakanka vien teisingo žinojimo: tikrai žinodami, kas yra doras elgesys, mes visada elgsimės pagal šį dorą elgesio etaloną, nes būtent dorybė yra laimės ir visokeriopo gėrio šaltinis. Kitaip sakant, doras tėra tik tas, kas turi teisingą žinojimą⁶. Teisingas žinojimas suteikia sielai tam tikras pastovias ir nesugriaunamas gėrio, dorybės, saiko nuostatas. O kuo čia dėtas skurdas? Gal jo išvis nereikia dorybei pasiekti? Pasirodo, kad skurdą ir teisingą žinojimą sieja glaudus ryšys – abu jie vedantys į dorybę filosofijos dėka! Mat kinikų įsitikinimu, teisingo žinojimo moko filosofija (ją kinikai iš esmės tapatino su etika), kurios įvadu laikytas pats skurdas – štai „Diogenas tvirtinęs, kad skurdas pats tiesia kelią į filosofiją, kadangi tai, ką filosofija įrodinėja žodžiais, skurdas priverčia vykdyti dar-

bais“⁷. Vaizdžiai kalbant, skurdas – tai dirva, kurioje išauga filosofinis teisingas žinojimas, o kartu ir dorybė.

Minėtą Diogeno teiginį kinikų etikos kontekste galime kiek praplėsti: skurdas veda ne tik į filosofiją, bet ir į žmogiškąją laimę⁸. Juk, kaip jau minėta, filosofija suteikia žmogui teisingą žinojimą. Pasak etinio intelektualizmo tradicijos, šis žinojimas pripildo žmogaus elgesį dorybių. O pasak Antisteno, „vien tik dorybės pakanka laimei pasiekti“⁹. Tad etinis intelektualizmas yra ta hermeneutinė priemonė, kuri paaiškina sudėtingą kelią nuo skurdo ir jo teikiamo filosofinio teisingo žinojimo į dorybę ir laimę. Juk būtent etinis intelektualizmas nurodo esminę minėtojo kelio grandį – teisingo žinojimo ir dorybės tapatybę, be kurios skurdas turbūt taip ir niekada nepasiektų laimės.

SKURDAS IR RADIKALUS SAIKINGUMO DORYBĖ

Taigi, kinikų įsitikinimu, skurdas veda į filosofiją, ši suteikia teisingą žinojimą, pastarasis – dorybę, o dorybė – žmogiškąją laimę. O kokia dorybė reikalinga laimei pasiekti? Tai yra, į kokią dorybę per filosofiją ir teisingą žinojimą kreipia skurdas? Kinikų atsakymas čia labai paprastas: neturtas mus kreipia į saikingumą (*σωφροσύνη*). Ir ne į bet kokią saikingumą, o į pačią radikaliausią jo išraišką – maksimalų poreikių apriboji-

mą, kinikų nuolatos liudijamą savo garsiosiomis keturiomis insignijomis. Šiam radikaliai saikingumui kinikų etikoje teko išskirtinė vieta. Sugriežtinę prieš malonumų vergovę kovojusio Sokrato taisyklę „dorybės pamatas yra savitvarda“¹⁰, kinikai maksimalų poreikių apribojimą skelbė svarbiausia dorybe. Tą puikiai paliudija išlikę kinizmo fragmentai. Štai vieninteliam saikingumui kinikai rašė himnus:

„Sveikas, mano dieve, dorybingųjų vyrų džiaugsme!
Tavasis vardas – Saikingumas, o garbingosios Išminties vaike.
Tavąjį gėrį godoja, kas teisingumui yra ištikimas“¹¹.

Vienintelio saikingumo stoka kinikų prilyginta žmogaus, kaip moralios būty-

bės, mirčiai, baisesnei už proto praradimą: pasak Antisteno, „geriau išprotėti

nei mėgautis“¹². Paskelbus saikingumą esmine, pamatine dorybe, kitos klasikinės dorybės tapo tam tikromis saikingumo apraiškomis. Štai išmintis kinikų etikoje – tai žinojimas, kas yra saikingumas ir kaip jį pasiekti. Taigi išmintis (*φρόνησις*) čia laikyta esmine saikingumo sąlyga – ne veltui cituotame Krato himne saikingumas vadinamas „garbingosios Išminties vaiku“. Teisingumo dorybė (*δίκη*) aiškinta kaip žmogiškųjų priedermių, kurių svarbiausioji – saikingumas, laikymasis. Tad nenuostabu, kad minėtame himne saikingu skelbiamas tik tas, kas ištikimas teisingumui. Galiausiai narsumas (*νδρεία*) kinikų etikoje – tai sielos ir kūno gebėjimas išlaikyti saikingumą malonumais viliojančių pagundų akivaizdoje. Tai taip pat gebėjimas iškęsti gyvenimo sunkumus (šal-

tį, karštį, badą, tremtį ir pan.), kurie, keldami žmonėms panišką baimę, stumia juos į malonumų pertekliaus glėbį. Todėl Diogenas vienu Istmo žaidynių¹³ metu, net ir jose nedalyvaudamas, pats save vainikavo narsaus nugalėtojo vainiku, o į minios priekaištus atsakė, jog jis vienintelis vertas to vainiko kaip pats narsiausias žmogus, nugalėjęs pačius sunkiausias priešininkus – gyvenimo sunkumus ir malonumą.¹⁴

Taigi kinikų etikoje tiek išmintis, tiek teisingumas, tiek narsumas negali būti atsiejami nuo saikingumo kaip tam tikro pagrindo. Todėl galime drąsiai teigti, jog dorybė, į kurią veda kiniškasis skurdas, yra saikingumas, į kurį gali būti redukuojamos visos kitos dorybės. Šis radikalus saikingumas savo ruožtu suteikia žmogui laimingą gyvenimą.

RADIKALUSIS SAIKINGUMAS IR ŽMOGIŠKOJI LAIMĖ

Tačiau kaip radikalusis saikingumas nukreipia žmogų į laimingą gyvenimą? Norėdami atsakyti į šį klausimą, pirmiausia turime išsiaiškinti, kam kinikai priskyrė žmogiškosios laimės sąvoką. Tai padaryti nelengva, kadangi tik nedidelė dalis išlikusių negausių kinikų filosofijos fragmentų analizuoja laimės fenomeną. Visgi remdamiesi šiais fragmentais, galime drąsiai teigti, jog kiniškoji laimės koncepcija – tai tam tikra sintezė, sujungusi dvi giminingas antikines laimės sampratas. Pirmoji iš jų įvardijama graikiškais terminais *πάθεια* – beaistriškumo, bebaimiškumo būseną bei *ταρᾶξία* – dvasios ramybė, geismų tyła. Šią laimės sampratą kinikams padiktavo jų mokytojo Sokrato gyvenimo būdas –

kaip paliudija Ksenofontas, Sokratas gyvenęs „be rūpesčių ir baimės, nieko netrūkdamas“¹⁵. Antrasis kiniškai interpretuotos laimės dėmuo – *εὐθυμία* – geras sielos nusiteikimas. Šią koncepciją kinikai perėmė iš Demokrito. Sudėję abu dėmenis gauname tokį kinikų skelbtos laimės apibrėžimą: „Laimė – tai sielos ramybė ir geras nusiteikimas“. Šį apibrėžimą bene tiksliausiai išreiškė Diogenas, pasak kurio, „tikroji laimė – tai proto ir sielos buvimas nuolatinės ramybės ir džiaugsmo būsenoje“¹⁶.

Remdamiesi kinikų laimės apibrėžimu galime atskleisti, kaip skurdo, filosofijos ir teisingo žinojimo teikiamas radikalus saikingumas kreipia žmogų į laimę. Radikalus poreikių apribojimas sa-

vo ruožtu tapatus minimaliam poreikių skaičiui, kurį sudaro patys būtinausi poreikiai (minimalus maisto, gėrimų, meilės malonumų kiekis, tinkama oro temperatūra, patys paprasčiausi drabužiai etc.), kurie visur visada (sic!) gali būti patenkinti. Štai švelnus senosios Graikijos klimatas leidžia basakojui, lengvai apsiengusiam kinikui lengvai išgyventi tiek vasarą, tiek žiemą¹⁷. Dosni gamta teikia pakankamai maisto ir gėrimų: pupų, daulių, javų, daržovių, moliuskų, tyro šaltinių vandens etc.¹⁸ O atrasti dailią merginą ar moterį saikingam pasimylėjimui kinikų išminčiui vėlgi nėra jokia problema – pasak Antisteno, „tik išminčius žino, kas meilės vertas“¹⁹.

„Kokia galia slypi elgetos krepšyje, negali žinoti.

Juk nežinai pupų saldumo ir gyvenimo be rūpesčių.“²⁰

Toks gyvenimas be rūpesčių tėra prieinamas skurdžiui, maksimaliai apribotam savuosius poreikius. Juos visada lengva patenkinti, be to, skurdžius, iš esmės nieko neturėdamas, neturi (ir nebijo!) nieko prarasti. Savo palaiminga būseną toks žmogus netgi priartėja prie dievų. Mat „dievai neturi jokių poreikių, o tie, kurie yra arčiausiai dievų, turi mažiausią poreikių skaičių“²¹. Tuo tarpu antikinės graikų civilizacijos išaukštinti kilmingieji, turtingieji, šlovę bei valdžią turintieji, kinikų įsitikinimu, yra labiausiai nutolę nuo palaimingosios dievų ramybės. Jie skęsta poreikių ir ydingojo malonumų pertekliaus jūroje. Pagrindinis jų poreikis ir yra minėtasis malonumų perteklius, kuris niekada negali būti iki galo patenkintas. Kodėl? Atsakymą į šį klausimą pateikia kinikų atrastas etinis dėsniumas: „kuo didesni malonu-

Taigi radikalaus saikingumo dorybė leidžia kinikui apsiriboti pačiais būtinausiais, tačiau visada lengvai patenkinajamais poreikiais. Toks minimalus visada galimų patenkinti poreikių skaičius garantuoja nerimo ir baimės dėl ateities nebuvimą. Ši laisvė nuo baimės ir nerimo savo ruožtu užtikrina sielos ramybę ir gerą nusiteikimą. O tai jau ne kas kita, kaip kiniškai suprasta laimė.

Tad skurdo, filosofijos ir teisingo žinojimo teikiamas radikalus saikingumas galiausiai atveda į laimę. Paaikškėja, kad laimei pakanka minimalaus gėrybių kiekio. Kaip vaizdžiai pastebi Kratetas, viską, ko reikia laimei, galima atrasti kiniko elgetos krepšyje:

mų perteklių žmogus pasiekia, tuo didesnio malonumų pertekliaus jis trokšta ateityje“. Toks žmogus pamažu tampa malonumų pertekliaus vergu – jis nuolatos vaikosi malonumų, nuolatos jų geidžia, negalėdamas be jų gyventi. Tačiau joks malonumų perteklius nebegali žmogaus pilnai patenkinti, suteikti jam sielos ramybės ir nesudrumstčiamos palaimos būseną. Malonumų bei priemonių jiems pasiekti besivaikantis žmogus kinikų taikliai palyginamas su sergančiuoju vandenlige: šį žmogų nuolat kamuoja troškulys, ir tas troškulys tuo didesnis, kuo gausiau jis patenkinaamas²². Toks žmogus nuolat nepatenkintas, nuolat kamuojamas nerimo ir baimės, jog niekada taip ir nepasieks trokštamo malonumų kiekio.

Yra dar viena priežastis, kodėl malonumų pertekliaus besivaikantys tur-

tingieji, kilmingieji, valdžią ir šlovę turintieji labiausiai nutolę nuo dieviškos palaimos. Jie ne tik negali pasiekti trokštamų malonumų kiekio, bet ir nuolat bijo, kad dėl nelėtos likimo užgaidos ar kitos priežasties praras ir jau turimus malonumus bei priemones jiems pasiekti: turta, valdžią, įtaką, šlovę, kilmingumą, gerą vardą etc. Štai turtuolis visada bijo prarasti savąjį turta. Kilmingasis nuolat saugosi giminaičių pinklių kovoje dėl turto ir valdžios, bijo tremties ir titulų praradimo. Šlovę turinčiajam nuolat gresia pavojus prarasti šlovę ir sužepti savo garbingą vardą. Pagaliau valdovas visada privalo saugotis daugybės konkurentų; jaučia nuolatinę sąmokslų, perversmų, mirties baimę.

Tad kilmės, turto, šlovės ir valdžios teikiamo malonumų pertekliaus kaina labai didelė. Tai gyvenimas nuolatinio

pavojaus, nerimo ir baimės, Antisteno ir Diogeno vadinamos tikro vergo jausmu²³, būsenoje. Toks gyvenimas nebūdingas žemos kilmės beturčiui, apribojusiam savo poreikius iki būtino minimumo. Juk kaip Antistenui yra pasakęs Sokratas, tragedijose žūna ir kenčia garbingiausi ir turtingiausi valdovai – Atrejai, Agamemnonai, Atristai, tačiau „dar neatėjo į pasaulį toks išūlus ir begėdiškas poetas, kuris pavaizduotų paprastus choro dalyvius, užbadomus žiūrovų akyse“²⁴. Tad kinikų įsitikinimu, būtent skurdas, žema kilmė, abejingumas šlovei ir valdžiai, užbaigiami maksimaliu poreikiu apribojimu, tegali duoti žmogui dvasios ramybę ir palaimą. Tai neišvengiamai vedė kinizmą į maištą prieš antikinės civilizacijos vertybes, o tuo pačiu ir į tų vertybių priešybių – žemos kilmės, skurdo etc. – išaukštinimą.

SKURDO IDEALIZACIJA IR IDEOLOGIZACIJA

Ši kiniškąjį skurdo išgarbystimą turėtume laikyti savosios socialinės padėties idealizacija ir ideologizacija. Juk kinikų filosofiją daugiausiai išpažino žemos kilmės beturčiai, vergai ir kadaise vergais buvę atleistiniai, tremtiniai, žmonės, neturintys pilietinių ir politinių teisių. Natūralu, kad šie žmonės siekė savąją padėtį pateisinti, sukilninti, sutaurinti, idealizuoti. Tam padaryti tebuvo vienintelis būdas – reikėjo tą padėtį paskelbti vienintele teisinga, dorybinga, atitinkančia žmogiškąją prigimtį, vedančia į laimę bei laisvę ir artima patiems dievams. Štai Kratetas skurdą skelbė būtina žmogiškosios laisvės sąlyga, o Diogenas – dorybės savamokslui. Diogenas taipogi teigė, jog „nei turtingoje valstybėje, nei

turtinguose namuose negali gyventi dorybė“²⁵; jog „dievai neturi jokių poreikių, o į dievus panašūs žmonės jų turi mažai“²⁶. Gi Epiktetas tvirtino, kad kiniškasis neturtas suteikia žmogui dvasios ramybę ir palaimą.

Tokie teiginiai – tai jau ne kas kita kaip savosios socialinės padėties ideologizacija. Ją, beje, nejučiomis pripažįsta ir pats Antistenas, skelbdamas, kad skurdas tiesia kelią į filosofiją. Žinodami, kad filosofiją kinikai iš esmės tapatinę su dorybės teorija – mokslu, išmokančiu gyventi santarvėje su dorybe²⁷, galime drąsiai teigti, jog Antisteno žodžiai reiškia, kad gyvenimas skurde tampa vienu esminių kinikų etikos principų. Taigi skurdas idealizuojamas ir ideologizuojamas –

skelbiamas būtina dorybės ir laimės sąlyga. Tiesa, ne vienintele – dorybingam ir laimingam gyvenimui būtina visiškai pasitenkinti neturtu, neieškant priemonių pastarajam panaikinti ir malonumams pasiekti. Tokį pasitenkinimą žmogui tegalys suteikti teisingas žinojimas. Tad skurdo ir teisingo žinojimo derinys kinikų skelbiamas dorybės bei laimės receptu.

Taigi kinizme lengva išvelgti etinę savosios socialinės padėties idealizaciją ir ideologizaciją. Svarbu pastebėti, kad filosofijos ir etikos istorijoje tai nėra kočia nors retenybė. Tiesa, neturėtume pri-

tarti marksistinei filosofijos istorijos sampratai, tvirtinančiai, jog bet kokios filosofijos (kaip ir bet kurios kitos žmogaus dvasinės veiklos) determinantas yra mąstytojo (dailininko, poeto, kompozitoriaus etc.) socialinė padėtis. Juk tai tik vienas iš daugelio galimų veiksnių. Kita vertus, kinikų filosofijos patirtis rodo, jog galimi atvejai, kada filosofija tampa mąstytojo socialinės padėties ideologizacija – štai sofistai ideologizuoja turta ir valdžia, Platonas ir Aristotelis – kilmingumą, kinikai – skurdą ir žemą kilmę etc.

SKURDO IDEALIZACIJA IR KRIKŠČIONYBĖ

Skurdo idealizacija ir ideologizacija leidžia kalbėti apie kinikų etikos sąsajas su krikščionybė – jos šventuosiuose tekstuose atrandame daug pagiriamųjų žodžių neturtui. Geriausias pavyzdys – Naujasis Testamentas. Štai Mato Evangelijoje skaitome: „palaiminti, turintys vargdienio dvasią: jų yra dangaus karalystė“²⁸. Toje pačioje Evangelijoje randame tokius Kristaus žodžius: „Lengviau yra kupranugariui išlįsti pro adatos ausį, negu turtuoliui patekti į dangaus karalystę“²⁹. Tad atrodytų, kad Kristus skelbia tą patį, ką ir kinikų išminčiai.

Visgi krikščioniškosios neturto idealizacijos nederėtų tapatinti su kiniškąja. Kinikai išaukštino realų neturtą ir realų vargdienį, o krikščionybė, siekdama būti universalia religija, prieinama tiek turtuoliui, tiek vargšui, neprisijungė prie kinikų etinio maišto. Ji pasirinko žymiai nuosaikesnę, labiau stoikų nei kinikų etiką artimą poziciją. Ši pozicija dangaus karalystės paveldėtojai paskelbė ne realius beturčius, o žmones, turinčius varg-

dienio dvasią. Į šią „beturčių dvasioje“ klasę gali patekti tiek turtingieji, tiek beturčiai – visi žmonės, savo dvasia nepriširę prie turto, arba, kaip tiksliai pastebėjo Antanas Maceina, visiškai nesirūpinantys rytojumi³⁰. Tai žmonės, pavedantys rytojaus rūpesčius dieviškai Apvaizdai³¹. Jų veiklos orientyras – ne materialinis gerbūvis ir jo nešami malonumai, o dvasinis gėris – dorybė. Materialųjį turta šie žmonės supranta kaip Dievo dovana, kuri turi būti ne kaupiama rytojui, o nuolatos eikvojama geriems darbams atlikti. Todėl „krikščioniškasis beturtis yra tasai, kuris žemiškąsias gėrybes tvarko ne pagal rytdienos, bet pagal šiandienos dėsni“³². Juk „turtas, būdamas dabartyje, turi šiai dabarčiai ir tarnauti“³³ – „jis yra iš esmės šiai dienai, šios dienos vargūi atsimušti, šios dienos mažiausiojo brolio reikalams patenkinti“³⁴.

Taigi krikščioniškoji etika nelaiko materialinio turto dorovingo gyvenimo kliuviniu ir griovėju. Turtas čia suprantamas kaip Dievo dovana, kuri privalo

būti ne tikslas pačiai sau, o priemonė geriems darbams daryti bei tarnauti artimui. Kitaip sakant, turtas nebūtinai užveria vartus į dangaus karalystę. Kinikų požiūris į turtą visai kitoks – turtas kliudo patekti į dorybės ir laimės karalystę. Diogeno teigimu, nei turtingoje valstybėje, nei turtinguose namuose ne-

gali gyventi dorybė. Jis taipogi tvirtino, kad turto troškimas yra visų ydų šaltinis³⁵; kad patys blogiausi žmonės – tironai – tokiais tampa tik dėl turto³⁶. Šie teiginiai puikiai parodo, kad skirtumai tarp iš pirmo žvilgsnio tapačių krikščioniškosios ir kiniškosios neturto idealizacijų yra išties žymūs.

IŠVADOS

Viena esminių kinikų etinio maišto apraiškų buvo turto neigimas, arba skurdo apologija. Kinikų įsitikinimu, skurdas tiesia kelią į filosofiją. Ši suteikia žmogui teisingą žinojimą apie gerį ir blogį. Pasak etinio intelektualizmo tradicijos, teisingas žinojimas teikia dorybę – radikalųjį saikingumą, arba maksimalų savųjų poreikių apribojimą – tam tikrą visų kitų dorybių pagrindą. Šis radikalus poreikių apribojimas savo ruožtu tapatus minimaliam poreikių skaičiui. Į pastarąjį įeinantys patys būtinausi poreikiai (minimalus maisto, gėrimų, meilės malonumų kiekis, patys paprasčiausi drabužiai etc.), kurie visur ir visada gali būti lengvai patenkinti. Toks minimalus visada galimų patenkinti poreikių skaičius garantuoja nerimo ir baimės dėl ateities nebuvimą. O ši laisvė nuo baimės ir nerimo savo ruožtu užtikrina palaimingą sielos ramybę bei gerą nusiteikimą – dievams artimą žmogiškosios laimės būseną.

Kiniškoji skurdo apologija laikytina savosios socialinės padėties idealizacija ir ideologizacija. Kinikų filosofiją dau-

giausiai išpažino beturčiai, žemos kilmės žmonės, vergai ir kadaise vergais buvę atleistiniai, tremtiniai ir kitų žemiausių socialinių sluoksnių atstovai. Natūralu, kad šie žmonės siekė savąją padėtį pateisinti, sutaurinti, idealizuoti. Tą padaryti tebuvo galima vieninteliu būdu, kurį jie ir pasirinko – skelbta, kad žema socialinė padėtis esanti vienintelė teisinga, dorybinga, atitinkanti žmogiškąją prigimtį ir vedanti į laisvę bei laimę.

Skurdo idealizacija suartina kinikų etiką su krikščionybe. Visgi kiniškasis ir krikščioniškasis neturto idealizacijos variantai žymiai skiriasi. Kinikai garbino realų neturtą ir realų vargdienį, o krikščionybė, siekdama būti universalia religija, prieinama tiek turtuoliui, tiek vargšui, dangaus karalystės paveldėtojais paskelbė ne realius beturčius, o žmones, turinčius vargdienio dvasią. Tai žmonės, savo dvasia neprisirišę prie turto ir laikantys jį tik priemone geriems darbams atlikti. Tad krikščionybės požiūriu, turtas nebūtinai užveria vartus į dangaus karalystę. Tuo tarpu kinikų įsitikinimu, turtas atitolina žmogų nuo dorybės ir laimės.

Literatūra ir nuorodos

¹ Vytis Valatka. Pamištoji kinikų mokykla: etinis intelektualizmas // *Logos*, 2009, nr. 58, p. 26–35.

² Vytis Valatka. Kinikų etika: maištas prieš antikinę moralę // *Logos*, 2009, nr. 59, p. 20–27.

- ³ 66-as Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, XCV, 19 // *Антология кинизма. Антисфен, Диоген, Кратет, Керкид, Дион. Перевод с древнегреческого языка проф. И. М. Нахова.* – Москва: Наука, 1996, с. 120.
- ⁴ Štai „Kratetas, kilęs iš Beotijos Tebų miesto ir priklausęs kinikų mokyklai, tvirtino, kad skurdas esantis tikroji laisvė“ – Epifanijas. Vaistinė, arba prieš herezijas, III, 2, 9 // *Corporis haeresiologici tomus secundus continens S. Epiphanii Episcopi Constantiensis Panariorum librum tertium.* Berolini, Apud A. Asher et socios, 1859, p. 503.
- ⁵ Apie ydingąjį malonumų pertekliaus pobūdį žr. Vytytis Valatka. Kinikų etika: maištas prieš antikinę moralę // *Logos*, 2009, nr. 59, p. 20–27.
- ⁶ Plačiau apie etinį intelektualizmą žr. Vytytis Valatka. Pamištoji kinikų mokykla: etinis intelektualizmas // *Logos*, 2009, nr. 58, p. 26–35.
- ⁷ 64-as Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, XCV, 11 // *Антология кинизма*, с. 120.
- ⁸ Epiktetas netgi teigė, kad kiniškasis neturtas savaime suteikiąs palaimingą gyvenimą – Epictetus. *The Discourses*, III, 22, 45–48. – London: William Heinemann Ltd., 1952, vol. II, p. 147.
- ⁹ Диоген Лаертский. Жизнеописания и мнения знаменитых философов, книга VI, 11 // *Антология кинизма*, с. 49.
- ¹⁰ Ksenofontas. *Atsiminimai apie Sokratą*, V, 5. – Vilnius: Pradai, 1993, p. 57.
- ¹¹ 6-as Krateto fragmentas, arba „Himno Saikingučiai“ pradžia: Planudas. Antologija, 1, 12 // *Антология кинизма*, с. 145.
- ¹² Диоген Лаертский, книга VI, 3 // *Антология кинизма*, с. 46.
- ¹³ Tai visoje antikinėje Graikijoje garsios sporto žaidynės, skirtos Apolonui pagerbti. Jos pradėtos rengti nuo VI a. pr. Kr. ir vykdavo kas dveji arba ketveri metai netoli Korinto esančioje Istmo sąsmaukoje. Istmo žaidynių nugalėtojai pelnydavo vainikus iš pušies šakelių.
- ¹⁴ Dionas Chrizostomas. Kalbos, IX kalba, 10–13 // *Антология кинизма*, с. 287. Diogenas taipogi nuoširdžiai stebėjosi, kad žmonės į jo pergalės nekreipia jokio dėmesio, o spokso į suolininkus, bėgikus ir šokėjus – Dionas Chrizostomas. Kalbos, VIII kalba, 26 // *Антология кинизма*, с. 283.
- ¹⁵ Ksenofontas. *Atsiminimai apie Sokratą*, III, 5, p. 47.
- ¹⁶ 71-as Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, CIII, 21 // *Антология кинизма*, с. 120. Plg.: „Viešintėlė laimės esmė – nuolatos būti džiaugsmingoje dvasios būsenoje ir niekada neliūdėti, kad ir kur ir kokiame laike beatsidurtumėme.“ –
- 71-as Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, CIII, 20 // *Антология кинизма*, с. 120.
- ¹⁷ Antai Diogenas žiemas leidavęs šiltesnėse, o vasaras – vėsesnėse vietose. „Atvykęs į Eladą, jis ten gyveno tai Korinte (kur vėsioms vasaros – aut. past.), tai Atėnuose (kur švelnios žiemos – aut. past.)“ – Dionas Chrizostomas. Kalbos, VII kalba, 1 // *Антология кинизма*, с. 270.
- ¹⁸ Maža to, kinikas valgo ir geria tik tada, kai iš tiesų yra išalkęs ir ištroškęs. Todėl Diogenui „avižiniai pyragėliai atrodė skanesni už įmantriausią patiekalą, o šaltinio vandenį jis gėrė su didesniu pasitenkinimu, nei kiti Taso salos vynu – Dionas Chrizostomas. Kalbos, VII kalba, 12 // *Антология кинизма*, с. 272.
- ¹⁹ Диоген Лаертский, книга VI, 11 // *Антология кинизма*, с. 49.
- ²⁰ 7-as Krateto fragmentas: Stobėjus. Antologija, XCVII, 31 // *Антология кинизма*, с. 146.
- ²¹ Lukianas. Kinikas, 12 // *Антология кинизма*, с. 306.
- ²² 27-as Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, X, 46 // *Антология кинизма*, с. 116.
- ²³ Štai Antisteno teigimu, „kas bijo kitų, tas vergas, nors pats jis to ir nepastebėtų“ – 85 Antisteno fragmentas: Stobėjus. Antologija, VIII, 14 // *Антология кинизма*, с. 96. Panašiai Diogenas tvirtino, jog „būtent vergui būdinga baimė“ – Диоген Лаертский, книга VI, 75 // *Антология кинизма*, с. 69.
- ²⁴ 167-as Antisteno fragmentas: Elijanas. Įvairios istorijos, II, 11 // *Антология кинизма*, с. 113.
- ²⁵ 63-ias Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, XCIII, 35 // *Антология кинизма*, с. 119.
- ²⁶ Диоген Лаертский, книга VI, 104 // *Антология кинизма*, с. 79.
- ²⁷ Ten pat, с. 78.
- ²⁸ Evangelija pagal Matą (5, 3) // *Naujasis Testamentas.* Lietuvos vyskupų konferencijos leidinys. Salzburg, 1989, p. 37. Plg.: Evangelija pagal Luką (6, 20).
- ²⁹ Evangelija pagal Matą (19, 24).
- ³⁰ Antanas Maceina. *Saulės giesmė.* – Brooklynas, N. Y., 1954, p. 129.
- ³¹ Ten pat.
- ³² Antanas Maceina, p. 130.
- ³³ Ten pat.
- ³⁴ Ten pat.
- ³⁵ Диоген Лаертский, книга VI, 50 // *Антология кинизма*, с. 61.
- ³⁶ 67-asis Diogeno fragmentas: Stobėjus. Antologija, XCVII, 26 // *Антология кинизма*, с. 120.